

SZAKDOLGOZAT

KIS HENRIETTA

Látványtervezés BA

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus Rippl-Rónai Művészeti kar
Látványtervezés BA Szak

Alfred Jarry: „ÜBÜ KIRÁLY”

Témavezetők: **Molnár Zsuzsanna**
Mesteroktató

Rátkai Erzsébet
Mesteroktató

Készítette: **Kis Henrietta**
GG6UFZ
nappali tagozat

Intézet: Színházi intézet

Kaposvár
2023

TARTALOM

1	Bevezetés.....	1
2	Alfred Jarry.....	2
3	Az „Übű király”	4
4	Az „Übű király” bemutatója – a botrány	6
5	Az "abszurd" színház és az "abszurd" dráma	8
6	A karakterekről.....	10
6.1	Übű papa.....	10
6.2	Übű mama	12
6.2.1	A többi karakter szerepe a történetben	12
7	A darab társadalmi hatásai.....	14
7.1	Az ember, mint ösztönlény.....	14
7.2	Ha a hatalom egyetlen kicsinyes ember kezében összpontosul.....	15
7.3	Iskolában megjelenő agresszió	16
7.4	Agresszió-támadás.....	16
7.5	Agresszió a hatalom érdekében.....	17
7.6	Hatalomvágy - a kontroll hatalom.....	17
7.7	A hatalomvágy, mint függőség, valamint a már megszerzett hatalommal élés, visszaélés... 17	
7.8	A társadalom hatása – avagy mivé tud tenni valakit a társadalom	18
8	Koncepció.....	19
8.1	Díszlet.....	19
8.1.1	A díszlet a színpadon túl.....	23
8.2	Jelmez.....	24
8.2.1	Maszkok/Álarcok	25
9	Összegzés	27
10	Díszletterv vázlatok	28
11	Jelmezterv vázlatok	33
12	Irodalom jegyzék.....	44
13	Internetes jegyzék.....	44
14	Képjegyzék.....	45

1 BEVEZETÉS

Az egyetemi éveim alatt számos tervezési feladattal foglalkozhattam, ennek köszönhetően sok mindent kipróbálhattam. A tanulmányaim során bebizonyosodott számomra, hogy nagyon szeretek kísérletezni. Ahogy visszatekintettem a munkáimra, úgy éreztem, még hiányzik valami, és vágytam még egy olyan tervezésre, ahol szabadon elrugaszkodhatok a realitástól. Már egészen gyermekkorom óta vonzanak a világ furcsaságai és groteszk mivolta. Szinte megmagyarázhatatlan kötődést és csodálatot érzek amikor ilyes fajta dolgokkal foglalkozhatok. Ezért döntöttem úgy, hogy az itt töltött éveim utolsó tervezésének egy ilyen darabot szeretnék feldolgozni, így esett a választásom Alfred Jarry: „Übü király” című művére, mivel Alfred Jarry drámája egy tökéletes gondolati kihívás a modern kor emberének. Számtelen helyzettel, szituációval tudunk azonosulni, amelyek ráébresztenek bennünket jónéhány változtatásra szoruló dologra. Legfőképpen az oktalan hatalmi erőszak használatának feleslegességére.

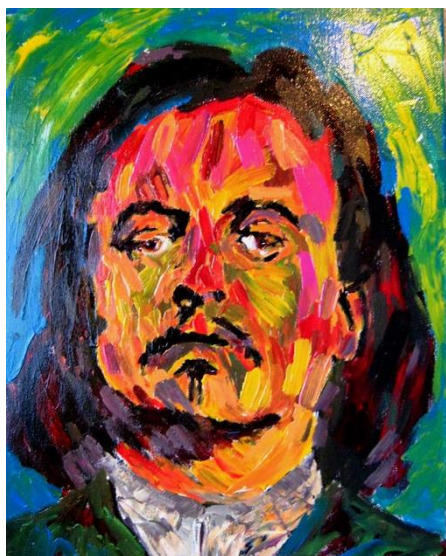
A világban rengeteg dolog van, ami nem az, aminek elsőre látszik. Szakdolgozatomban szintúgy egy ilyen darabot vizsgálhattam meg, szórakoztatónak és viccesnek hatnak a jelenetei, amelynek a groteszk jelenségein nevethetünk, de ez a fajta humor könnyen átalakulhat döbbenetté. A világ ilyen, úgy gondolom, hogy nyitottnak kell lennünk több nézőpontra és ennek mögöttes tartalmára.

„Francia drámaíró, az abszurd dráma atyja, a patafizikusok legfőbb hivatkozása; a „diákcínyekből lepárolt rémbohózat”, az „Übü király” szerzője”¹

2 ALFRED JARRY

Alfred Jarry az egyik legkülönlegesebb alakja volt a francia irodalomnak, azon művészek közé tartozott, akiket az „elátkozott költők” -nek neveztek. Mindezek ellenére kevésbé ismerik úgy, mint legfontosabb drámájának a torz címszereplőjét.

Alfred Jarry 1873.szeptember 8.- án született. Kőműves felmenőktől származott, édesapja kereskedő volt. Már egészen fiatalon kötődött az irodalomhoz, hiszen tizenkét éves korától több verses bohózatot is írt. Tizenöt évesen kezdett a rennes-i gimnáziumba járni, ahol kitűnően

1. kép

tanult. Ekkor írta meg élete nagy művét az „Übü királyt”.

A darabot 1896-ban mutatták be, ami azonban óriási botrányt kavart. Jarry zseniális fiatal volt, aki 18 évesen Párizsba érkezett, hogy kis családi örökségéből éljen, gyakran járatos volt irodalmi salonokban, így nem csoda, hogy írni kezdett. Történeteket, regényeket és verseket is alkotott, de ezeknek a műveknek a ragyogó képvilága és szellemessége általában összefüggéstelenségbe, értelmetlen és gyakran szimbolikába torkollott. 1891-ben a párizsi IV. Henrikről elnevezett líceumban Henri Bergson tanítványa, Léon-Paul Fargue osztálytársa volt. Rövidesen kapcsolatba

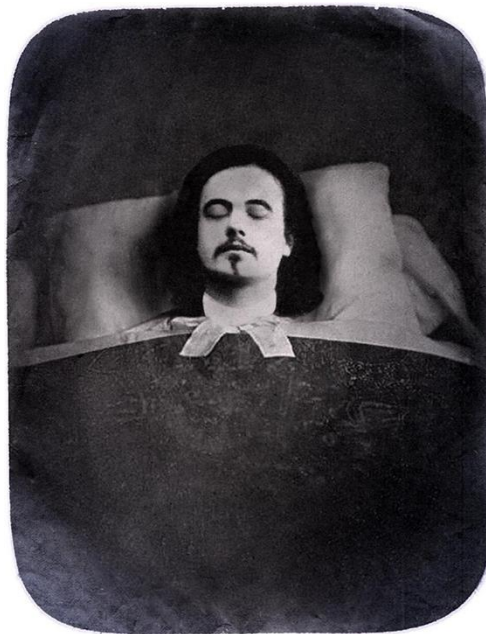
került a szimbolistákkal, akiknek költészetében a nyelvi lelemények és a polgárpukkasztás vonzotta. Jarry az avantgárd egyik előfutárának is tekinthető. Imádta Mallarmé-t, szorgos munkatársa lett a vezető szimbolista folyóiratnak, a *Mercure de France*-nak, valamint a *Revue Blanche*-nak. 1894-ben önálló versgyűjteményt adott ki, de csak 1896-ban vált ismertebbé. A mai „előhad”, Ionesco, Beckett, Mrozek és társai elképzelhetetlenek Jarry nélkül. Eredetileg egy színházi ember volt, aki színészkedett és mellette rendezett is. Tudományos cikkeket, humoros műveket, filozófiai értekezéseket, regényeket és színdarabokat, operettdarabokat írt.

¹ URL.: <https://artsandculture.google.com/entity/m0tth?hl=hu>

Lefordította Coleridge, Stevenson és Grubb néhány művét. Ő találta fel az abszurd logikát, amelyet "patafizikának" nevezett.

„A patafizikáról nem lehet lerántani a leplet, mert a patafizika maga a lepel.”
– Alfred Jarry

Megírta könyvét „A patafizikus Faustroll doktor cselekedetei és nézetei” –t 1911-ben. A Faustroll-t mindenképpen Jarry főművének tekinthetjük, hiszen magába foglalja egész munkásságát, illetve fontos kiemelni, hogy Übü mellett ezen írás címszereplője is az író hasonmása, alteregója. Termékeny író volt, a buffo-operettekhez is írt szövegkönyvet, ontotta cikkeit, tanulmányait, regényeit, színdarabjait, és fordítani is volt ideje, noha szinte állandó jelleggel mindig abszintmámborban élt. Munkáinak nagy része csak halála után jelent meg, mivel nem sok kiadója volt, aki fogadta elvont, misztikus irományait, és

2. kép

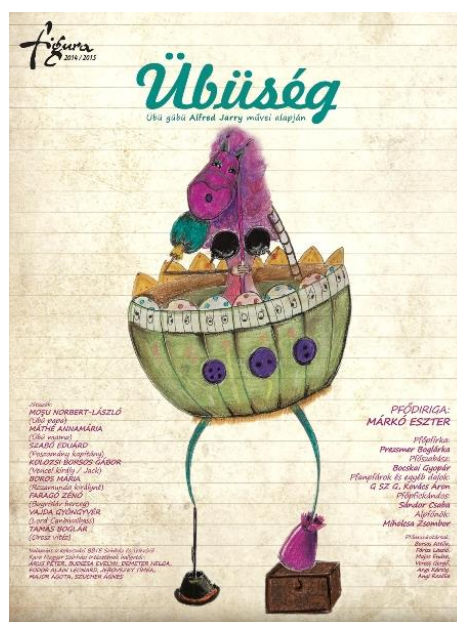
amelyek szókincse az átlagolvasó számára riasztó volt. Az aktív író rövid pályafutása során szövevényesebb, bohókás és gyakran erotikusabb regényeket is írt, mint például a „Napok és éjszakák”, 1897; „Tökéletes szerelem”, 1899; vagy a „A szuperhím”, 1902. Élete előrehaladtával vagyona rohamosan fogyott, és egy kaotikus és anarchikus létbe zuhant, amelyben öntudatos búbánattal felelt meg a mindennapi élet követelményeinek. Egyre többet ivott miközben egyre többet dolgozott. Jarry "lázadó" író, de inkább a társadalmi forma, mint a társadalmi rend ellen van. A groteszk humor, halálos ágyán, a végső pillanatában sem hagyták cserben: utolsó kívánsága egy fogpiszkáló volt, amint megkapta, derűsen kiszenvedett. Az avantgárd irányzat irodalmi zsenije sajnálatos módon nagyon fiatalon, 34 évesen, 1907. november 1.-én nyomorban és alkoholizmusban halt meg. Halálakor a párizsi bohémvilág bizarr alakjainak egyik figuráját látták benne, aki úgy egyeztette össze életét és költészetét, hogy saját személyiségét gyűrte groteszk jellemmé, amely vele együtt meghalt. Jarry azonban olyan műveket is hátrahagyott, amelyeknek hatása a halála óta megnőtt, és ez a befolyás ma is növekszik.²

² Esslin Martin (1918): Az abszurd dráma elmélete, fordította: Sz. Szántó Judit, Színház Tudományi Intézet, Budapest, 1967. 183. p. (Korszerű színház: a Magyar Színház művészeti Szövetség kiskönyvtára; 94)

3 AZ „ÜBÜ KIRÁLY”

Ez a remekmű egy tizenöt éves gyerek alkotása. A valóságban egy „derék” fizikatanárt figurázott ki, de amikor szerzője, a diáktársaságok pajkos tréfacsinálója 1896-ban előadatta, dráma- és irodalomtörténeti fontosságra tett szert. Létrehozott egy alakot, Übü papát, akinek az emberiség nagy jellemcsarnokában Falstaff, Sancho Panza és Figaro mellett a helye.

Kihívó durvaságaival, szatirikus képtelenségeivel hadat üzent a polgári társadalmi formáknak és a századvég sérthetetlennek hitt színpadi konvencióinak. Jarry egy valószerűtlen színtéren a hatalmi tébolyt állítja pellengérre, és otromba hőseinek apokaliptikus bohóckodásaiban minduntalan fölillantja a társadalom és a civilizáció visszasságait. Színműve – melyben mindenek fölött uralkodik a konok ostobaság és a nyárspolgári-bürokratikus önkény jelképe.³ Übü papa óriási, patriarchális alakja – fesztelen és képtelen párbeszédeivel Apollinaire és a szürrealista színház, Ionesco és az antidráma előfutára és az első szimbolista bohózat. A mű bábjáték, gyermeki naivitása pedig aláhúzza a horrort. Alfred Jarry az ember pszichológiai állapotát fejezte ki tárgyak használatával a színpadon.

3. kép

„Apollinaire a bohózatot a „francia színpad egyik komikus remekművének” tartotta, s míg a konzervatív kritika elmarasztalta, Mallarmé „csodálatos figurá”-nak mondta, Richepin véresre tapsolta a tenyerét, Copeau pedig „száz százalékos színház”-at emlegetett.”

A XIX. század végi polgár karikatúrája éppoly otromba, amilyen kegyetlen, éppoly obszcén, amilyen hataloméhes.

³ <https://moly.hu/konyvek/alfred-jarry-ubu-kiraly>

„Azt akartam, hogy mihelyt a függöny felmegy, a színpad úgy álljon a közönség előtt, mint azok a tükrök Madame Leprince de Beaumont tündérmeséiben, ahol a gazember bikaszarvval és sárkánytörzsszel látja viszont magát, és felméri saját aljasságának eltúlzott képét. És nincs is benne semmi csodálatos, hogy a közönség meghökkent hitvány hasonmása láttán; hiszen eleddig még soha nem látta azt a maga teljességében s most ismerte fel, hogy ez a kép, ahogy Catulle Mendès oly kitűnően megfogalmazta,’ az ember örök ostobaságából, örök bujaságából, örök falánkságából, a zsarnokságig növesztett ösztönös aljasságából tevődik össze, valamint azoknak szemérmességéből, erényéből, hazafiasságából és eszményeiből, akik jól elbeszéltek.’⁴

Jarry számos folytatást írt, ilyen például a második Übü-játék „A felszarvazott Übü”, a harmadik pedig „A láncra vert Übü”.

⁴ Esslin Martin (1918): Az abszurd dráma elmélete, fordította: Sz. Szántó Judit, Színház Tudományi Intézet, Budapest, 1967. 183. p. (Korszerű színház: a Magyar Színház művészeti Szövetség kiskönyvtára; 94) 112. p.

4 AZ „ÜBÜ KIRÁLY” BEMUTATÓJA – A BOTRÁNY

„Übü király bemutatója olyan parázs botrányt váltott ki, mint hajdan az Hernani-é” vagy akár olyan megdöbbenő volt, mint Stravinsky: „Tavaszi áldozat” -a negyedszázaddal később.

1888-ban Jarry bábelőadást írt Ubu tata hőstetteiről, amit néhány iskolatársával fogalmazott meg, egy nagyképű iskolamester karikatúrajaként, amit előadott a barátai szórakoztatására. 1896. december 10-én Párizsban, a Théâtre de l'Oeuvre-ben Aurélien Lugné-Poë rendező bemutatta az „Übü király” című drámai vázlatot, amit Jarry 15 évesen írt, Az Übü szót sokan értelmetlennek tartják, de vannak olyanok, akik a név eredetét az ominózus fizikatanárhoz kötik, és valójában az Übü a Hébert név kigúnyolt verziója. Hébert tanár urat, akit Pére Hébének és később Ubunek gúnyoltak, célponttá vált a köznevetség számára.⁵

A szóban forgó darabról azt lehetett olvasni, hogy:

„Az Argonauták című lap azt állítja, hogy zseniális író – mivel a közönség nemrég kifütyülte a darabját.” (Réz Pál fordítása)

Jarry ezt mondta a közönségnek az első párizsi fellépés előtti függönybeszédében:

„Önök Übü papában olyan célzást láthatnak, amilyent akarnak, vagy csak egyszerű bábfigurát, akit egy tanáráról mintázott tanítványa, s aki a világ minden groteszkjét képviselte a diák szemében.”⁶

A közönséget megbotránoztatta ez az iskolás bohózatból kidolgozott forradalmi szatíra. Utalásai, stílusa és fenyegető franciá nyelve is közrejátszott abban, hogy az első elhangzó szóra már kitört a botrány. A darab első szava a „SAHAR” ("merdre", a franciában "szar" szó) lehetett az oka annak, ahogy Párizsban reagáltak a műre. Szembe megy a színpad minden hagyományával, kigúnyolta a polgári társadalom megalapozott értékeit. Az előadás végén pedig lázadás tört ki, egy olyan incidens, amely azóta a „Jarry biographia” törzselemévé vált. Még két este játszották, ami után lekerült a műsorról. Ez a kedvezőtlen debütálás részben annak a felháborodásnak a következménye, amelyet a címszereplő szándékosan torz és vulgáris,

⁵ Esslin Martin (1918): Az abszurd dráma elmélete, fordította: Sz. Szántó Judit, Színház Tudományi Intézet, Budapest, 1967. 183. p. (Korszerű színház: a Magyar Színház művészeti Szövetség kiskönyvtára; 94)

⁶ URL.: <https://www.britannica.com/biography/Alfred-Jarry>

gúnyos abszurdításoktól hemzsegő beszéde miatt érzett a közönség. Ugyanakkor tovább rontott a helyzeten, hogy minden színész maszkot viselt, a háttér sima volt, a kellékek pedig szemmel láthatóan kartonból készültek. Jarry halála után még egy ideig nem tudták előadni, mivel akkora visszhangot, tiltakozást váltott ki. Törvényileg kitiltották a színházból, csak bábszínházban játszhatták. Majd az idő elteltével került újra elő, amikor a színpadon tett káromkodásokat már sokkal jobban elfogadta a nagyközönség. Az 1920-as években elkezdték támogatni a szürrealisták és a dadaisták a darab színpadra vitelét, mert felismerték „Übű király”-ban az első abszurd drámát.

5 AZ "ABSZURD" SZÍNHÁZ ÉS AZ "ABSZURD" DRÁMA

"Az érthető dolgokról való beszéd csak megterheli az elmét és meghamisítja az emlékezetet, de az abszurd megmozgatja az elmét és működésbe hozza az emlékezetet." Alfred Jarry

Az abszurditás lett Jarry stílusának ismertetőjele. Az abszurd színház atyjaként emlegetik. Az „Übű király” megírása révén Alfred Jarry a patafizika tudományának a „képzelt megoldások tudományának” megalkotójává vált. Az abszurd színházban olyan színdarabok születnek, amelyeknek közvetlen célja a közönség sokkolása, kiszakítása a kényelmes, hétköznapi életből.

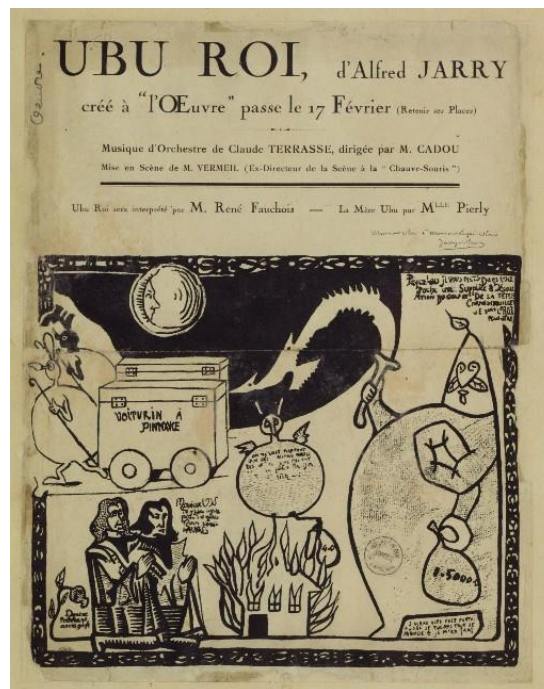
4. kép

Az abszurd dráma

Bárhogyan is ítéljük meg az irányzatokat, az esztétikai célokat, az abszurd dráma alkotásait, Beckett, Ionesco és társai nagy érdeme, hogy kétségtelen művekkel tudták megkérdőjelezni a hagyományos drámai formákat. Állításuk szerint az eddigi színházi forma már nem alkalmas korunk társadalmi, filozófiai és erkölcsi kérdéseinek dramatizálására. Bár a drámairodalom mai gyakorlata nem indokolja a korábbi megnyilvánulások kivitelezhetetlenségét, az abszurd polgárjogot szerzett, és az avantgárd színház meghódítása után a polgári színházak is befogadták. A realizmus és naturalizmus néven ismert drámákkal ellentétben az abszurd dráma nem vállalja a valóság közvetlen tükrözésének felelősségét, nem vállalja a dramaturgiai koncepciót, mintha a színpad a való élet görbe tükre lenne. Elfogadják azt az érvet, miszerint a színpad csak közvetve képes színpadi játék formájában ábrázolni a valóságot, hogy a dráma érvényességét és hitelességét nem a hasonlóság, hanem a drámában megfogalmazott gondolatok és tételek hitelessége határozza meg.

A közönségnek tudnia kell, hogy ez csak egy játék, amit ő lát – így nem tud teljesen azonosulni a színpadi hőssel. Az abszurd színház tudatosan elhagyja a logikus érvelés és a racionális gondolkodás eszközeit, és az irracionális eszközökkel akarja közvetlenül leírni a létezés értelmetlenségét és a racionális megközelítések lehetetlenségét. A valóság abszurditását és irracionálisát próbálja megragadni és kifejezni a mitológia szintjén. Az abszurd színházi irányzat korunk idejétmúlt, hazugsággá vált mítoszait próbálja leplezni. Ahelyett, hogy érvekkel cáfolná a mítoszokat, paródiával, groteszk humorral szívből rombolja le a

szeretett, tisztelt hiedelmeket. Innen ered az irányzat elnevezése. Kétségtelenül az 1920-as évek avantgárd mozgalom örököse - a lényeges különbség, hogy az abszurd színháza nem áll meg az avantgárdnál, hanem egy zárt formát fejleszt ki ennek a világnézetnek a reprezentálására. Az abszurd drámában a konfliktust egy álkonfliktus váltja fel, de ez hivatalosan teljesíti a valódi konfliktus minden követelményét. A cselekmény kibontakozását felváltja a drámai szituáció kibontakozása, a darab akkor ér véget, amikor az ábrázolt szituáció minden mozzanata kellően megvilágított.

5. kép

6 A KARAKTEREKRŐL

6.1 ÜBÜ PAPA

A szerző egyik célja az volt, hogy bemutat egy archetípust, a figura „örök karakterét”.

Egy kegyetlen egyéniség, aki lemészárolja a lengyel királyi családot, hogy trónra lépjen, ő volt Übü papa, a darab főszereplője és címszereplője, aki megkoronázása után kivégez mindenkit, ki az útjába kerül, majd végül kiutasítják az országból. Céljai elérése érdekében bárkit hajlandó volt feláldozni. Azonban Übü papa mégis gyávanak bizonyul a darab során. A főhős képe egy ostoba, önző polgár, kegyetlen karikatúrája, egy groteszk és visszataszító karakter, akit egy diákfiú kíméletlen pillantásában látunk. Übü a burzsoázia durva butaságát és kapzsiságát szimbolizálja, mivel

6. kép

hatalomvágya arra készíti, hogy visszaéljen tekintélyével, és megkérdőjelezhető elvek nevében kegyetlen cselekedeteket kövessen el.⁷ Jelleme, egy gyáva, közönséges, csúnya karakter, majdhogynem mitikus alak. Karaktere mindent reprezentál, ami a modern világban nincs rendben. Durva, kapzsi, arrogáns és egy torkos személyiség. Egy igazi patriarchális alak, aki igénytelen, büdös, ritkán, majdnem, hogy sohasem mosakszik, látszatra úgy néz ki, mint egy koldus. A környezetében sokan nyomorultnak nevezik és lehülyézik, ocsmány varangy jelzővel illetik egy sehonnani kalandorként. Úgy kezd uralkodni, hogy az emberekhez kúszik, de hamarosan zsarnokká válik, letörve mindenkit, aki nem ért vele egyet, kegyetlenkedéseivel sok hasonlóságot mutat VIII. Henrikhez, aki a legapróbb okok miatt is lefejezte a feleségeit. Az viszont biztos, hogy mindketten lefelé haladnak a mélységbe. Übünek sokszor inkább csak a szavai nagyok, ahogyan azt a műben is olvashatjuk, töretlenül állítja, hogy nem csak a királyt végzi ki, hanem az örököseket is, ám amikor az életben maradt királyfi, Bugrisláv megjelenik, akkor megszeppen és eltölti a félelem, majd hirtelen újra átvált és mintha mi sem történt volna, nekifeszülve harcol ellenségeivel. Übü papa nagyon változó, ingadozó, szélsőséges gondolkodású ember, amit gondol az adott pillanatban abban rendíthetetlenül biztos, ám

⁷ Peter Simhandl: Színháztörténet, Budapest, Helikon, 1998.

perceken belül képes megváltoztatni a véleményét, akár az ellenkezőjére váltani hátrahagyva előző álláspontját. Hiszen például ahogy azt olvashatjuk a szövegben, erősen tiltakozott, hogy mi nem szeretne lenni, és pont azzá válik a darab során. Übü papa trónra jutása után egy új rendszert hozott létre, ez alatt az idő alatt nagyon sokan melléje szegültek, de számtalan ellenséget szerzett magának. Annak ellenére, hogy volt, akit jó embernek gondolt, mint például Vencel királyt, ez nem volt elég indok ahhoz, hogy ne koncoltassa fel, helyette inkább a hatalmat és a pénzt helyezte előrébb. Éppen ezért elkezdi a kaszabolást, kiirt minden nemest és a javaikat elveszi az ország gazdagítása céljából. Sorozatosan a süllyesztőbe nyomja az embereket onnét pedig a disznóbelezőbe zuhannak, ahol agytalanítják őket. Nem rendíti meg mások halála, úgy viselkedik, mint egy diktátor. Az emberek kivégzésével gazdagszik meg és esze ágában sincs abbahagyni a gazdagodást.

ÜBÜ MAMA Végtére is, miféle király vagy, Übü papa,, mindenkit felkoncoltatsz?

ÜBÜ PAPA Szahar!⁸

Amikor pedig a bukás szélére kerül nem vállalja fel tettét inkább másra fogja. Ilyen, például amikor megtámadja a cár, félelembe esik és egy olyan emberré válik, aki képes lenne a szenteket lefizetni, hogy oltalmazzanak neki. Egy teljesen új típus került elénk az anti főhős láttán, aminek köszönhetően ráeszmélhetünk, hogy ez a karakter már pedig él, és a mi világunkban nagyon is jelen vannak a hozzá hasonló alakok. Az „Übü király” az abszurd szituációk világában játszódik. Személye egy karikatúra. Egy borzasztó kép az ember állati természetéről, a gonoszságról és a kegyetlenségről.

„Übüöt csak ösztönei mozgatják; semmitől sem háborítva elégíti ki a maga kapzsiságát, falánkságát és hiúságát.”

⁸ Alfred Jarry: Az Übük, Orpheusz Könyvek, Fekete sas Kiadó 38. p.

6.2 ÜBÜ MAMA

Übü mama az egyetlen szereplő még a darabban, aki kettőnél vagy háromnál több alapvető karaktervonást mutat fel. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ő egy teljesen lekerekített, összetett karakter a darabban. Éppen ellenkezőleg, ő pusztán felhígult változata nagyképű férjének. A darab elején úgy viselkedik, mint Lady Macbeth, és azt javasolja, hogy Übü papa mészárolja le az egész lengyel királyi családot, és lépjen a trónra. Ezt követően nem járul hozzá a dráma cselekményéhez. Külséjében és hozzáállásában is visszataszító személyiség. Tulajdonságai közé nem csak a kapzsiság, hanem a spórolás is oda sorolható, hiszen spórol az étellel is már a kezdetkor, de mikor király lesz Übü papa akkor is hangoztatja, hogy vagyontuktól és rangjuktól függetlenül is spórolni kell.

6.2.1 A többi karakter szerepe a történetben

A darab többi szereplője is érdekes karakter, azonban ők annyira nem mozgató rugók az egészben, mint a két főszereplő. Ilyen például **Poszomány kapitány**, aki a lengyel hadseregben a vilnai gyalogezred parancsoka volt, majd Übü papa szabadcsapatának vezére, a későbbiekben pedig a cár megteszi alhadnagynak. Poszomány jelleme kifinomultabb és tisztelettudóbb, mint a többieké, állítása szerint bátorságban nincs hiánya, Vencel király halálos ellensége, ezért hajlandó segíteni a megölésében. Ezek mellett egy ésszerű gondolkodású ember, hiszen Übü papa a nyereségből semennyit nem akart adni senkinek, bármilyen haszon érdekében is, de Poszomány meggyőző képességének köszönhetően sikerült elérni az ellenkezőjét, mint például, hogy adományt adjon a népnek. Azonban miután Übü megszerezte a királyságot, nem volt rá többé szükség, és úgy gondolja nem is jelent számára fenyegetést vagy veszélyt, ha ellene fordulna. Poszományt végül tömlöcbe vetették, a történetek miatt változik álláspontja, hiszen korábban Übüért, de most már Bugrisláv trónra kerülése érdekében tesz meg mindent. Szereplője még a darabnak **Vencel király**, aki Übü papát kifogástalan embernek tartja, és azt hiszi kész volna Übü lófarkára köttetni magát érte. Vencel király felesége, **Rozamunda**. A királynénak volt egy álma Übü papa tervéről a király ellen, azonban ez a megérzés nem védte meg a családot. Rozamunda királyné a férje halála miatt, családja végromlása és a sok csapás következtében életét veszti. Fiaik, a **királyfiak** szigorúságban vannak tartva, már-már lekezelően, hiszen a király a fiúkat tacsónak hívja. A királyfik szófogadóak, hármójuk közül azonban Bugrisláv lázadóbb személyiség. Miután meghal apja, a király és testvérei, a bosszú

felelőssége ráhárul, és anyját haláláig védelmezi. További szereplői még a műnek a **hivatalnokok**, akik tiltakoznak minden változtatás ellen, Übü megvonja tőlük a fizetést és úgy gondolja, hogy majd a behajtott pénzbírságot, illetve a halálra ítélték holmiját fogják megkapni fizetés helyett, saját magukat szegényeknek vallják és határozottan megtagadják az ilyen feltételekhez kötött ítélezést, viszont ezt Übü király nem tűri és végül mind a süllyesztőben végzi. Nem csak a hivatalnokok kerültek süllyesztőbe, hanem a **pénzügyesek** is, hiszen nem értenek egyet Übü változtatásaival, és a véleményük kinyilatkoztatásának ez lett az eredménye. A **parasztok** gyűlést tartanak a történekekről, tudnak Übü tetteiről, hogy több száz nemest és hivatalnokot öletett meg, és hogy személyesen fogja az adót beszédni. A véleményük Übüről, hogy egy fertelmes patkány a családja meg egy köpedelem. Azonban amikor a parasztok megtudták mi Übü szándéka és mire képes ennek érdekében akkor behódoltak neki és a könyörületét kérték.

7 A DARAB TÁRSADALMI HATÁSAI

7.1 AZ EMBER, MINT ÖSZTÖNLÉNY

Az ösztön egy nem tudatosan készítő erő, amely egy élőlényt cselekvésre bír. Megnyilvánulását az ember akarata és értelme szabályozhatja.

Az ösztönök meghatározása, összetevőik:

„Freud szerint a lelket két irányból érhetik ingerek: a külvilág felől és a belső világból, ezek feszültséget keltenek a pszichikumban, ezért el kell hárítani azokat. A külső ingerek ellen a test képes védekezni a különböző izommozgásokkal. A belső ingerforrások az ösztönök, amelyek állandó erőként hatnak, folytonosan fennállnak, ezért nem lehet könnyen menekülni előlük. Az ösztön egy bizonyos izgalmi állapotból eredő pszichikus energiamennyiségként képzelhető el, ami feszültséget kelt a lelki szerkezetben. Freud elmélete szerint a feszültség kínérzettel jár a lélek számára, ami arra törekszik, hogy önmagát nyugalmi állapotba hozza. Az ösztönt tehát ki kell elégíteni, hogy energiája levezetődjék. Ez azonban nem megy egyszerűen, mivel a legtöbb ösztönkésztetés elfogadhatatlan a tudat számára, ezért elfojtja, a tudattalanba száműzi azokat. Ettől azonban az ösztönök nem szűnnek meg létezni, tudattalan kint okoznak a lelki szerkezetben, és arra törekszenek, hogy kifejeződjenek, hogy észrevetessék magukat a tudattal.”⁹

Az állatoknak, akik ösztönlények az a legfontosabb, hogy kielégítsék szükségleteiket. A legfontosabb életcélok közé tartozik a jó evés és a jó ivás, de ezek mellett vannak még más ösztönös vágyak kielégítése is mint például a hatalom, birtoklás és a szex. De ezzel az életfelfogással nem állatiassá válik az ember, hanem embertelenné. Az ember a legnagyobb tévedéseit ott követi el, ahol nem hallgat igazán magára. Nem hallja meg valódi lelkiismeretének suttogó hangjait. Rossz esetben soha nem jön rá tévedésére, újabb és újabb téveszmék rabja lesz, mígnem tévutak labirintusába, sűrű erdejébe kerül.

⁹ URL.: <https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%96szt%C3%B6n>

7.2 HA A HATALOM EGYETLEN KICSINYES EMBER KEZÉBEN ÖSSZPONTOSUL

Jarry drámájában tökéletes választ kaphatunk erre a felvetésre „Übü király” által. A darabban végig követhetjük, ahogy Übü megjelenik a maga fukarságával és megtesz minden tőle telhetőt a cél érdekében, hogy hatalomra jusson. Ám ez a cél valójában csak a főhős házaspárnak válna előnyére, hiszen mindketten saját érdekeiket tartják szem előtt, és önző módon csak magukra gondolnak. Ez az egocentrikus világkép abban is megnyilvánul, hogy Übü felesége is önző módon magát helyezi a középpontba annak ellenére, hogy úgy biztatja férjét, hogy ebből azt a következtetést vonhatja le, ez mind az ő hasznára fog válni. A manipulációnak nagy szerepe van ebben a világban és igen erőteljesen életbe is lép. Hiszen Übü mama mindvégig befolyásolja férjét, hogy elhiggye, a cél őt képviseli, őt emeli fel, az ő javára fog minden válni. A drámában van egy fő mozgató erő, aki a szálakat irányítja, és mintha ő lenne a bábmester, míg a világ a bábja. Jelen esetben azt gondolhatnánk, hogy Übü papa az, de amint kiélesedik a kép előttünk, a valóság, hogy valójában ez a személy a felesége. Übüék trónra kerülése csakis énközpontú, és nem azért akarnak uralkodni, hogy szebb jövőt teremtsenek, hanem hogy ők birtokoljanak mindent és legfőképpen mindenkit. Übü-t a befolyásolhatósága miatt, Übü mama a befolyása alá tudja vonni és a megfelelő taktikázással sikeresen felbuzdítja a puccsra. S bár, ahogy azt olvashatjuk a darabban Übü papa első körben hamarabb választotta volna a szegénységet a becsületességgel, ám bugyutasága és megvesztegethetősége miatt hatás alá esik, amitől megállíthatatlanul küzd majd a maga módszerei által az ellenkezője érdekében.

ÜBÜ PAPA Hohó! Azt már nem, mégsem! Hogy én, dragonyos kapitány, felkoncoljam Lengyelhon királyát? Inkább a halál!

ÜBÜ MAMA (félre) Ah! Szahar! (Hangosan) Úgy, hát inkább maradsz szegény, mint a templom egere, Übü papa?

ÜBÜ PAPA Bárzsingomadta, zöld kandeláberemre, inkább legyek szegény, mint egy sovány és becsületes templom egere, mintsem gazdag, akár egy gonosz és kövér macska!

ÜBÜ MAMA Hát a palást? Hát az esernyő? Hát a nagy köpönyeg?

ÜBÖ PAPA Mit érnék vele, Übü mama?... (Elmegy, bevágja az ajtót)

ÜBÜ MAMA Phúj, szahar! Csökönyös, mint a számár, de talán, szahar, sikerült bolhát tennem a fülébe. Hála a gondviselésnek, no meg nekem, egy hét múlva Lengyelország királynéja vagyok.¹⁰

7.3 ISKOLÁBAN MEGJELENŐ AGRESSZIÓ

A mű folyamán az egyik legtöbbet előforduló jelenség az erőszak. Az erőszaknak sok formája van, nem mindegy, a kiváltó ok, a miéértje, az eredménye. Alfred Jarry élete alapján megtudhattuk, hogy nem volt jó kapcsolata a fizika tanárával, akiről Übü papát mintázta, ahogy azzal már korábban foglalkoztam, egy tanári bohózatnak is értelmezhető, sokan hasonlóságot látnak Übü király erőszakos fellépéseivel és az akkori tanítási formákkal. Az iskolákban megesett, hogy fegyelmező eszközöket használtak a diákok nevelésére, viszont, ha nem is feltétlenül használták azt és csak vizuális szinten volt jelen, a fiatalok felé mégis agressziót közölt, és azt az üzenetet adta át, hogy lehetséges szabályszegőként gondolnak rájuk. A diákok számára a környezet elvárásai kihatnak az önértékelésükre, teljesítményükre és a társadalomban betöltendő szerepükről alkotott képükre. Azok a tanulók, akik azt látják, hogy nem bízik bennük a környezetük, nagyobb eséllyel fognak gyengébben teljesíteni tanulmányilag és szociálisan is, hiszen azonosulnak azzal az üzenettel, amit feléjük közvetítenek, ami adott esetben azzal járhat, hogy ők tanulás helyett büntetést érdemelnek, ezért képesek ennek megfelelően is viselkedni.

7.4 AGRESSZIÓ-TÁMADÁS

Az agresszív viselkedés, az erőszakos magatartás csupán tünetei a sokkal mélyebben gyökerező társadalmi problémáknak, amelyek feloldására a jogalkotó ezúttal sem tesz kísérletet. Az erőszakos viselkedési formák jellemzően konfliktusos helyzetek kezelésére irányuló, sokszor a békés megküzdési stratégiák ismerete híján alkalmazott reakciók, amelyeket felerősíthetnek a különböző társas környezetekben megjelenő minták, például a bizonytalan családi háttér, a biztonság és szeretet hiánya és az elhanyagoltság érzet.¹¹

¹⁰ Alfred Jarry: Az Übük, Orpheusz Könyvek, Fekete sas kiadó 16. p.

¹¹ URL.: <https://levitania.hu/agresszio/>

7.5 AGRESSZIÓ A HATALOM ÉRDEKÉBEN

Az emberek sok mindenre képesek a hatalom érdekében, akár árulásokra, hazugságra, de erőszakra is sor kerülhet. Ezt fellelhetjük a darabban is, ahogy Übü papa trón szerzése érdekében elindul az agresszió lejtőjén, amit elkezd a király meggyilkolásával, majd számos embertársát küldi a süllyesztőbe megállás és megfontolás nélkül. Az egész eset külső szemmel egy rendkívül meghökkentő cselekmény, ám azonban rajtuk a maga egyszerűségével és természetességgel tükröződik vissza az agresszió, amit elkövetnek másokon, nem érzékelve a valódi súlyát annak, ami történik.

7.6 HATALOMVÁGY - A KONTROLL HATALOM

„Hatalomvágya hiúságból ... ered. (Arany János) Most talán jobb, hogy mindenki, egyszerre ... tudja meg ... hogy mekkora a nyomor és boldogtalanság, amit kapzsi hatalomvágy idéz elő? (Karinthy Frigyes)”

A hatalom azt a képességet, erőt jelenti, ami alapján valaki az akaratát, szándékát, másokra rá tudja kényszeríteni. Ez a jelenség az „Übü király” -ban több szereplőnél is megjelenik. Übü mamának hatalma van Übü papa felett, és teljes mértékben kontroll alatt tudja tartani. Ám azonban Übü papának is megvan a saját hatalma, sőt hatalomvágya, hiszen jelleméből érződik, hogy szüksége van rá, hogy azt érezze, kezében van a kontroll. Ha ez valami miatt meginog, akkor tesz annak érdekében, hogy az egyensúly újra felálljon. Übünek tehát szintén megvan a hatalomra szert tett igény, ami egyre csak növekszik azzal, hogy elfoglalja a trónt. Ez olyan mértékben megváltozik, hogy másokra veszélyt jelentő személy lesz, aki visszaél hatalmával és cseppnyi lelkiismeret-furdalás nélkül lesz egy kegyetlen „vezér”.

7.7 A HATALOMVÁGY, MINT FÜGGŐSÉG, VALAMINT A MÁR MEGSZERZETT HATALOMMAL ÉLÉS, VISSZAÉLÉS

A hatalomvágy könnyen válhat függőséggé, hiszen a hatalomfüggők alapvetően semmi mással nem tudnak foglalkozni, mint hatalmuk megszerzésével és megőrzésével. A hatalomfüggő folyamatosan fél, gyanakszik és kontrollál, hiszen azt veszítheti el, ami számára

mindennél fontosabb: a hatalmát. A hatalom birtoklására irányuló vágy, törekvés, hatalomvágyból tesz valamit. Így tesznek Übüék is a darabban, és amint veszélybe kerül a megszerzett trón, elkezdene még sokkolóbb események következni.¹²

7.8 A TÁRSADALOM HATÁSA – AVAGY MIVÉ TUD TENNI VALAKIT A TÁRSADALOM

A társadalom nagyon sok mindenre képes az egyénnel. Lehet jó, de akár negatív irányba is el tudja mozdítani, befolyásolni. Nagyon fontos a közeg, amiben vagyunk, hiszen kihatással van a jellemünkre is. Az „Übü király” -ban Übü papánál ez egy látható probléma. Ahogy azt már korábban idéztem kis részletben, olvasható, hogy Übü a történet elején nem feltétlen szeretne egy gonosz gazdag ember lenni, ám a környezet, az emberek, leginkább Übü mama személyének hatása azt eredményi, sok hajszolás után, hogy megszűnik az elsődleges gondolata Übünek és egy hatalom éhes ember válik belőle.

Az emberek a korábbi sematikus élethelyzetekkel szemben mindinkább különböző társadalmi terekben léteznek, társadalmi hálózatok, társadalmi kapcsolódások rendszerében élnek. Ezek a társadalmi kapcsolódások, hálózatok sokfélék: a versengés, az önkép megalapozása, a másokkal való hierarchia rendezése, a technikai, tárgyi környezet, az információs környezet mind különböző terek, melyekben az egyén él, melyekbe bele van ágyazva. S mindegyik más-más hatással van az emberre.¹³

Az „Übü király” -ban is jól szemlélhetjük, hogy Übü papa hogyan jut el gondolatban ahhoz, hogy meg akarja ölni a lengyel királyt. Hiszen elsőnek tiltakozik ellene, ám Übü mama befolyása nagy hatást bír rá, és végül az ő hatására erősödik fel, hogy véleményét megváltoztassa, ami által ilyen tettere legyen képes. „A férfi a fej, de a nő a nyak”

¹² URL.: <https://mipszi.hu/cikk/121213-hatalomvagy>

¹³ URL.: <https://ujegyenloseg.hu/az-egyeni-szenvedest-a-tarsadalom-hozza-letre/>

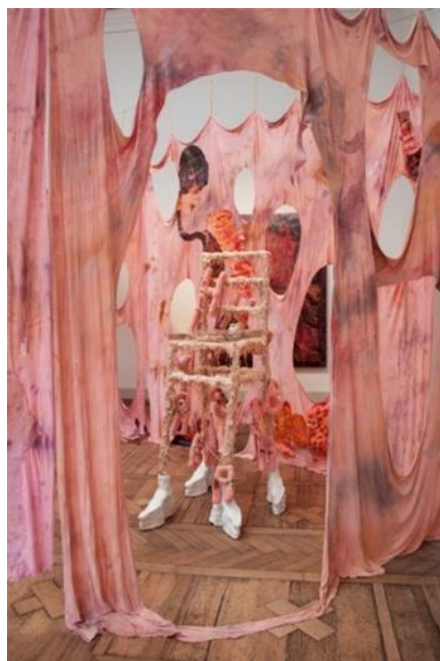
8 KONCEPCIÓ

8.1 DÍSZLET

Az „Übü király” helyszíne Lengyelország, de tulajdonképpen ez nem lényeges a darab szempontjából. Hiszen az ősbemutató előtt maga Alfred Jarry így fogalmazott a közönségnek:

„A cselekmény Lengyelországban, vagyis Sehol játszódik.”

Übü papa „dragonyos kapitány, Vencel király segédtszjtje, a lengyel Vörös Sasrend érdemjelének tulajdonosa, Aragónia volt királya” Poszomány kapitánnyal szövetkezik, hogy megkaparinthassa a trónt. A cselekmény univerzalitása azonban bármikor és bárhol játszódhatna, ami megengedi, hogy látványtervezőként megfontoljam, egy konkrét realista térben szeretném elhelyezni vagy egy absztraktabb, elvont térben, én utóbbi mellett döntöttem. A koncepciómat legfőképpen a darab groteszksége inspirálta, ami csordultig tele van gusztustalansággal, undormánnyal és megbotránkoztató elemekkel és mindez játékosággal keveredik. Ebből két szót emelnék ki, ami leginkább végig kísért a koncepció és a tervek megalkotása során: visszataszító és játék. A darab egyik lenyűgöző tulajdonsága, hogy bármilyen helyzetbe és közegbe belehelyezhetjük, mindegyik által újabb és újabb értelmezési perspektívát kaphatunk. Így akár tökéletesen megállná a helyét egy iskolateremben vagy egy elmeógyógyintézetben. Az én célom viszont az volt, hogy ne egy valós térbe helyezzem, hanem egy olyan elemelt világba, ami nem csak hangulatában, de érzelmi síkon, és a cselekmény szintjén kiválóan helyt áll. A díszlettervem létrejöttét az aszfalt, a fém és legfőképpen a rágógumi anyaga ihlette. Ezekből az anyagokból indultam ki. Megnéztem milyen hatást keltenek akár külön, külön, akár egyesítve, egymással együttműködve.

7. kép

Ki az, akivel még sosem fordult elő, hogy esetleg egy rágógumiba lépett, nyúlt, vagy ült volna bele? Biztos vagyok benne, hogy majdnem mindenkinek van egy ehhez hasonló élménye az életéből. Ez egy igazán kellemetlen helyzet tud lenni, ha beleragad valamidbe, vagy Te ragadsz bele, aminek esetek többségében igencsak nehéz utána teljesen eltávolítani, de még az is előfordulhat, hogy nem sikerül teljesen megszüntetni a problémát.

Gyerekkoromban, iskola után a városban sétáltam, több olyan fával találkoztam, amin apró kicsi pöttyök voltak, amit, ha megnéztem közelebbről láttam, hogy az emberek oda ragasztották a megrágott rágójukat, egy idő után az volt látható, hogy egyre több ez a paca fákön, sokan csak úgy nevezték a „rágófák”. Amikor ezzel találkoztam nem igazán értettem, hogy mi értelme van annak, hogy egy fát egy élettelen, idegen, gumi szerű anyaggal tele ragasszunk, ami szépen lassan belepte a fatörzsét. Felvettem a kérdést magamban, hogy talán ez szép, talán egy művészeti alkotás, vagy csak szimpla szórakozás? De hát mire jó ez? Ha egy lélegző dolgot elzárunk a levegőtől?

Egy darab rágó, kevés és kicsi, de ha sok kicsit együttesen nézünk az már rengeteg. Mi van akkor, ha ez a dolog már akkora, hogy túlnő rajtunk, kitudunk abból szabadulni vagy elnyel minket, és beleragadunk?

Ezek a kérdések és gondolat kezdeményezések juttattak el odáig, hogy elkezdett még inkább foglalkoztatni ez a téma és így tovább kutakodtam, vizsgálgódtam és kísérleteztem vele.

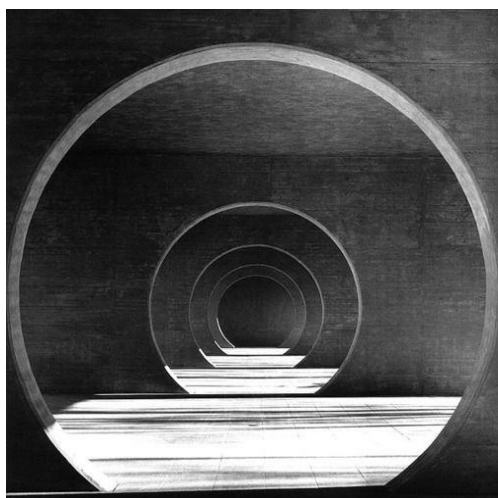
8. kép

Az ötletelés során megragadta fantáziámat a rágógumi mesterséges anyagának különlegessége, hiszen úgy nyúlik, változik, ahogyan azt mi formázzuk, ami nagyon érdekes felületeket képes létrehozni. Elsőkörben az anyag tulajdonsága és látszata fogott meg leginkább, és kezdett el ösztönözni, hiszen széthúzott állapotában egy undorító textúrát kaphatunk, aminek egyben megvan a játékos hatása is, gumi jellegének köszönhetően. Ugyanakkor elgondolkoztattott az anyag jelentése, szerepe a mi világunkban, hiszen évtizedeken keresztül a rágógumi a fiatalos lázadás és ellenállás jelképe volt, amely bátornak és egyben vadnak mutatta a rágózó egyént, ettől függetlenül nem feltétlenül igaz ez mindenkire, hiszen akár undorító vonásokkal is felruházhatta a fogyasztóját. Ez függ az adott illető személyiségétől és viselkedésétől is, de előfordulhat, hogy ez a nyámmogás, csámcsogás egy darab gumin keresztül eszméletlenül taszító kisugárzást áraszt az emberből és nem teszi túlzottan vonzóvá. Ez a rágsálás felér egy szórakoztatással, élvezetként, unaloműzésre is alkalmas, ahogyan stresszlevezetésére, evés pótlásaként, vagy akár mások hergelésére is kiváló találmány, ugyanakkor higiéniai szempontból is hasznos tagja az édességtársadalomnak. Bár a rágógumi egy adott nézőpontból igen mulékony anyag, hiszen az elején még fogyasztója élvezheti az ízét, azonban egy idő után elveszíti azt, mivel kioldódik belőle az ízesítő és csak egy ízetlen, megkeményedett, már-már undort keltő gumidarab lesz belőle. Ugyanakkor a környezet számára is nagyon káros és szennyező anyag, hiszen számtalan utcát láthatunk telis-tele gumi darabokkal, amiket a fogyasztók nem rendeltetés szerűen dobtak ki.

Ezt az anyagot a díszlet szövetébe ágyazva, már a kezdetektől monumentálisan képzeltem el, ami belepi az egész teret, mintha szép lassan bekebelezné azt a világot, amiben a történetet formáló alakok léteznek. Tulajdonképpen ez értelmezhető egy felnagyított rágóként, amiben az emberek aprók és kicsik, mint a mi perspektívánkban látható hangyák. De felmerülhet az emberben az is, hogy ez számtalan rágó elfogyasztása során összeállt egységként, undorító anyagként hozott létre egy új formát. Mind ezek mellett, erről a pacáról nem feltétlen a rágó juthat eszébe a nézőnek, hanem akár egy belső szerv felülete, az emberi test anyaga vagy más undorító textúra. Tehát megannyi értelmezésre ad lehetőséget ez az absztrakt, groteszk környezet. Ez mindenképp túlzásként jelenik meg, hiszen bármilyen anyagnak is érezzük, az nem egy realista kontextusba lett helyezve.

A való életben az utcákat körülveszi az aszfalt, a betontömbök tömkelege, vagy akár fémszerkezetek, ezért ezeket mindképpen fel szerettem volna használni a díszletemben. Ezeknek az anyagoknak van egy egyfajta brutalitása, ezzel szerettem volna hangsúlyozni és kiemelni, azt, ami által a tér fenyegető és agresszív lesz. Végül a díszletem alappilléreként egy

nagyon határozott szerkezet született meg. Ez a szerkezet három külön álló fal, aminek körkörös kivágása mentén láthatjuk át a teret. Ez a kivágás egy elcsúsztatott körforma, ami mind a három falon különböző méretű. Ahogy beljebb haladunk a térbe, annál jobban szűkül a kivágás, ezáltal optikailag kissé összezár a környezet. Ezeket a felületeket lepi be néhol a nyálkaszerű gumi textúra, illetve van olyan gumi réteg, ami a szerkezettől elkülönülve önállóan megáll egy különálló falként. Ennek az anyagnak a tulajdonságai közé tartozik, hogy vannak fixebb és keményebb részei, de lágyabb, puhább, ragacsosabb és nyúlékonyabb részei is, amivel a szereplők tudnak játszani.

8. kép

7. kép

A gumis/nyálkahártyás falon különböző lyukak vannak, többféle méretben, ami lehetőséget ad izgalmas mozgások megelevenítésére. Ez a jelenség felerősítheti azt az érzetet, hogy ez valami féle üreg, a szereplők mozgása ugyanakkor humoros, groteszk, de állatias mivoltot sugallhat ezáltal. Az anyagnak változékony az áttetszősége, van, ahol vastagabban, sűrűbben jelenik, de van olyan rész, ahol vékonyabb, egészen átlátható, így mögötte a szereplők sziluettjei is szerepet kapnak.

8.1.1 A díszlet a színpadon túl

Koncepcióm szerint a díszlet nem csak a színpadtér részét tölti ki, Ez a gumi réteg a nézőtérben is megjelenik fentről belógatva, illetve az oldalfalakon, így a nézők fizikálisan is belekerülnek ebbe az üregbe, ami egy teljesen másfajta pszichés nézői élményt nyújt az előadás megtekintése során.

A darab megadja azt a szabadságot, hogy akár szélsőséges gondolataink támadjanak róla, hiszen ez olykor lehet egy szennyvízcsatorna, máskor egy patkánylyuk, akár egy üreg vagy egy felnagyított, túlzott világ.

A díszlet színei az erős, kemény fémanyagnak a kopottas, piszkos árnyalatai, az aszfalt szürkése kombinálva rózsaszínes pirosas gumi texturával jellemzi, ami által izgalmas kombinációja születik a brutális fémtestnek és az azt beszövvő gumis, organikusabb anyagnak.

„Ha úgy találjuk, hogy a trágya jól tesz a földnek, akkor nincs értelme fíntorognunk; ha a színháznak szüksége van bizonyos nyers elemekre, akkor úgy kell elfogadnunk, mint a színház természetes talajának egy részét. „¹⁴

10. kép

9. kép

¹⁴ Peter Brook: Az üres tér, Európa Kiadó, Budapest, 1973. 80. p.

8.2 JELMEZ

A darabban nagyon erős karakterek jelennek meg és ez volt a legfőbb inspirációm. Célom, hogy ezeket a jellemeket tökéletesen vissza tudjam adni a jelmezeken keresztül. Ugyanakkor nem szimplán a reprezentálva, hanem akárcsak a díszlet esetében, néhol túlzásokba esve, egy groteszk karikatúrákkal teletűzdelt világot teremteni. Alapul a darabban megjelenített jellemeket kezdtem el boncolgatni, majd felismerve a hasonlóságot a napjainkban élő emberekkel, azzal kezdtem el foglalkozni, hogy ehhez mérten milyen karaktert alkotnak. Ezekből a hétköznapi karakterekből és a drámában szereplő túlzott jellemekből kelt életre egy komplex kép. Az „Übü király” szereplői vagy szereplő csoportjai egytől egyig kivételt alkotnak.

Ez a darab nagy hatással volt rám, hiszen már a tervezésem elején erős érzelmek fogalmazódtak meg bennem, aminek köszönhetően nagyon különböző hangulatokat, színeket, textúrákat és formákat láttam magam előtt. A figurákkal kapcsolatban számtalan vizuális anyagot gyűjtöttem, amik valamilyen formában visszaadták ezeket az érzelmeket.

A tervezés során egyik fontos szempontom volt a színészek alkata. Egyes szereplőknél a saját testalkatukat hagytam megjelenni, míg másik karaktereknél pedig elemelve a valóságtól, egy eltorzított alakot álmodtam meg. A jelmezterveknél meghatározónak gondoltam a játékosság megjelenítését, ugyanakkor a valóságtól kissé elrugaszkodva, izgalmas a karikatúrákba életet lehelni, emellett döntő szerepet töltött még be a bábszerűség, hiszen olykor az emberek is csak bábjai a világnak, az adott társadalmi rétegnek és a mindenkori hatalomnak. Ez az „Übü király”-ban még erőteljesebben érvényesül. Ugyanakkor a tervemben szerepelnek álarcok/maszkok is, amik szintén eltulozva, karikatúra szerűen jelennek meg. A maszkoknál szeretnék a méretekkel kísérletezni, egyes személyeknek hatalmasat, míg másoknak egészen kicsit képzeltem el.

Übü papa jelmezének a testi adottságokat helyeztem középpontba, ennek következtében egy nagydarab, hatalmas, egészen emberi test hatású kitömött párnás öltözete van. Erre jön rá alkalom adtán a sokszor emlegetett köpönyeg. Übü mamának szintúgy fontos a testi alkata, így nála is megjelenik ez az eltúlzott test kép. Vencel királynál, akit a mafla típusú hatalom jellemez leginkább, éppen az ellenkezőjét szeretném, mint Übüéknél, egy nagyon vékony alkatot, akinek csak a bundája nagy és látványosan összeroskad alatta, fején lévő koronájába is legalább ketten beleférnének. Rozamunda királyné esetében, az általa megszemélyesített gyanakvás érzékelhető leginkább, számára egy visszafogottabb jelmezt képzeltem el, kicsit butácskább

álarccal. Poszomány kapitány jelmeze a valóságtól eltekintő, földig érő kabát, ami teljesen tele van kitüntetésekkel, minden egyes kis zugában található egy kis medál vagy kitűző. A hivatalnokoknak, tanácsosoknak, nemeseknek a saját karakterükhöz jellemző karikatúraként jelenik meg a jelmez, némelyiknél hatalmas szemüveg, bőrönd nagyságú irattartó táska, óriási paróka, vagy egyszerűen a megfelelőhöz képest több számmal kisebb öltönyt viselnek. A kontrasztot más szereplőknél is figyelembe vettem, ide sorolhatók a „töstérek”. Vencel király „töstérei” nagyon izmos felsőtesttel, de iszonyatosan vékony lábakkal és kicsi maszkokkal jelennek meg, akiket pórázon tart gazdájuk a király. Übüék „töstéreit” azonban rettenetesen vékonyan, már szinte csontvázként jelenítettem meg, nagy fejekkel, akiknek nyakán és kezén óriási tuskés nyakörv van. Egyes szereplőknél, többek között a katonáknál, nem egy személyben gondolkodtam, hanem két ember egy jelmezben jelenítené meg a hadsereg tagjait. A mintázata a hagyományos katonai minta, ám a díszlet árnyalatai váltaná fel a színeit. Míg a népnél egy-egy személyt, számtalan arccal jelenítettem meg.

8.2.1 Maszkok/Álarcok

A maszkok mindenhol megtalálhatók már, időben és térben is egyaránt. Ugyanakkor ősrégi szimbólummá váltak. Fellelhetők például a természeti népeknél, de a különböző színház típusoknál is, ilyen például a görög színház vagy a Shakespeare-i színház is, ezek mellett a farsangi ünnepek elengedhetetlen szereplői. A maszkok használata életünk egy kiemelkedő jelensége, ami jelen van az élet minden szegletében, ami folyamatosan szimbolizál valamit, a kérdés csak az, hogy észrevesszük-e vagy sem.

11. kép

12. kép

A maszk lehet már smink is, az arc vagy a test festése, amely eredete szerint megint csak alkalmas egy közösséggel való identifikáció jelzésére vagy akár az egyén státuszának jelzésére. Az álarcok lehetnek nagyon rémisztőek, így egyben a félelem legyőzése is lehet a cél, hiszen ha megjelenítjük azt ami félelmetes, és ha mi magunk idézzük meg, ezzel kézbe is vesszük, kézben tartjuk rémületkeltő hatalmát. Egyre gyakoribb az állati, vagy a nem emberi, torz elem az állarcoknál. Az állat-maszk, mint láttuk, eredetileg a természet erőivel való azonosulás, és a fölöttük ekképpen megszerzett hatalom eszköze. Megjelenik az "állat az emberben" képlete.

14. kép

13. kép

„...a maszk, amely egyszerre elrejt és jellemez, individuális és ugyanakkor általános vonások hordozója. A rituális rejtőzködés, és a vallomásszerű megmutatkozás eszköze egyben. A szerepjáték médiuma, amelynek segítségével a választott vagy éppen determinált arc mögé rejtőzve az ember képes átlényegülni, s a karakter által a rejtett, a tudat alatt létező énjét képes felszínre hozni. A maszk és a szerep összekapcsolásának szinonimája a színház, amelynek spirituális világa és a valóság egy pontban találkozik, és ez a pont maga a színpad, ahol a képi valóság és a tárgyi valóság eggyé lényegül.”¹⁵

Szeifert Judit: Maszkban álarc nélkül

¹⁵ URL.: <http://mandalaportal.hu/mandala/maszk.htm>

9 ÖSSZEGZÉS

Alfred Jarry „Übű király” című drámájába minél jobban beleástam magam és kibontottam a témákat, amivel foglalkozik a darab, annál inkább több lett a mű mondanivalója számomra. Mind alkotói, mind kutatói munkám során gazdagodhattam. Jarry műve által jobban megismerhettem az abszurd színházat és saját látásmódom színesedhetett ezáltal. Körüljárhattam, hogy mit képes tenni a társadalom az emberrel, vagy éppen mivé tud válni az ember a társadalom hatására, hogy mikre képesek az emberek, milyen rombolást tudunk mi végezni. Übű király egy görbe tükröt tart elénk, mi is lehetünk ilyenek. Tervezésemmel eljuthatunk egy undort keltő környezetbe, amiből még kijöhetünk és a döntés a kezünkben van, vagy olyanná válunk, mint Übűék és elpusztítjuk a világot, vele saját magunkat is vagy teszünk egy szebb életért. Úgy gondolom okkal vagyunk a Földön és feladatunk van itt, rajtunk áll milyen lesz ez a világ, én szeretnék ember maradni és tenni az emberekért, egymásért. Dolgozatomat ezekkel a sorokkal zárom:

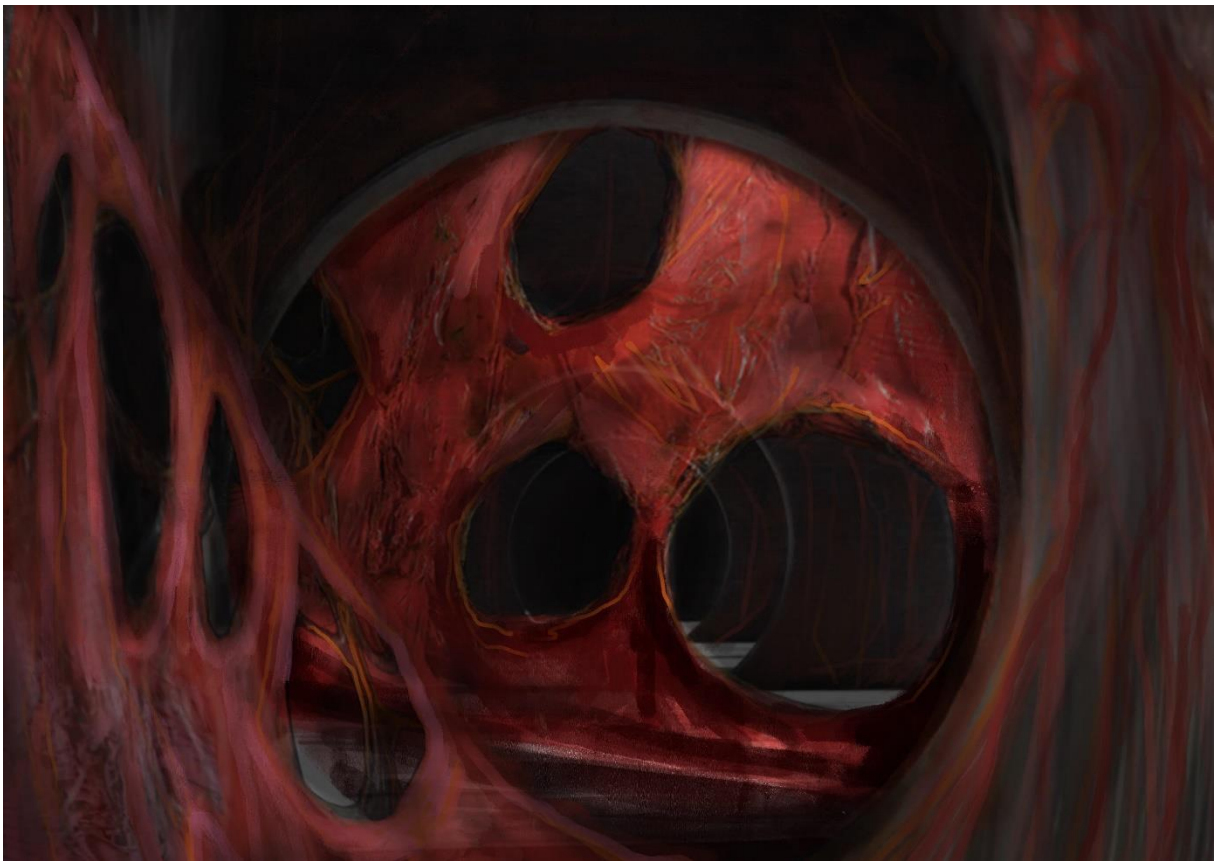
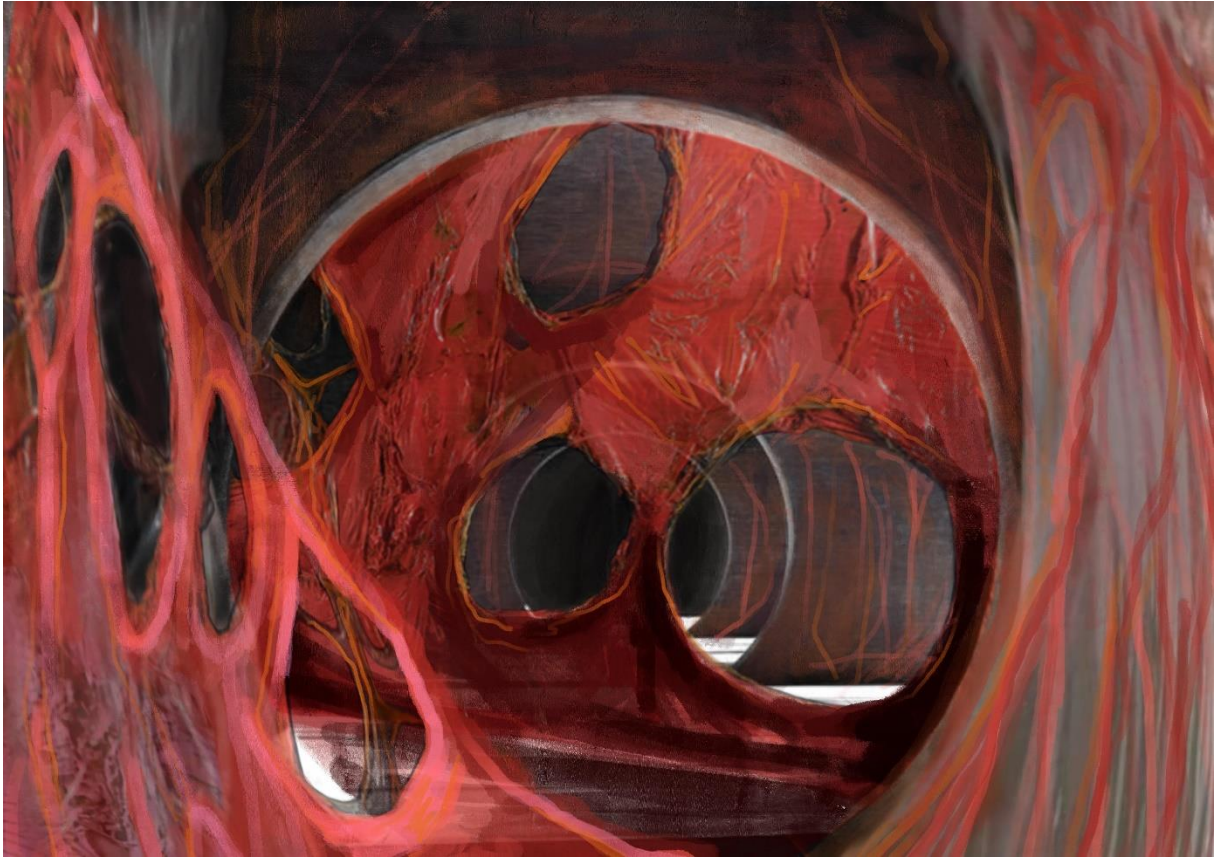
- Akármit is teszel, annak sosem lesz nagyobb hatása, mint egy árva cseppnek a határtalan tengerben!

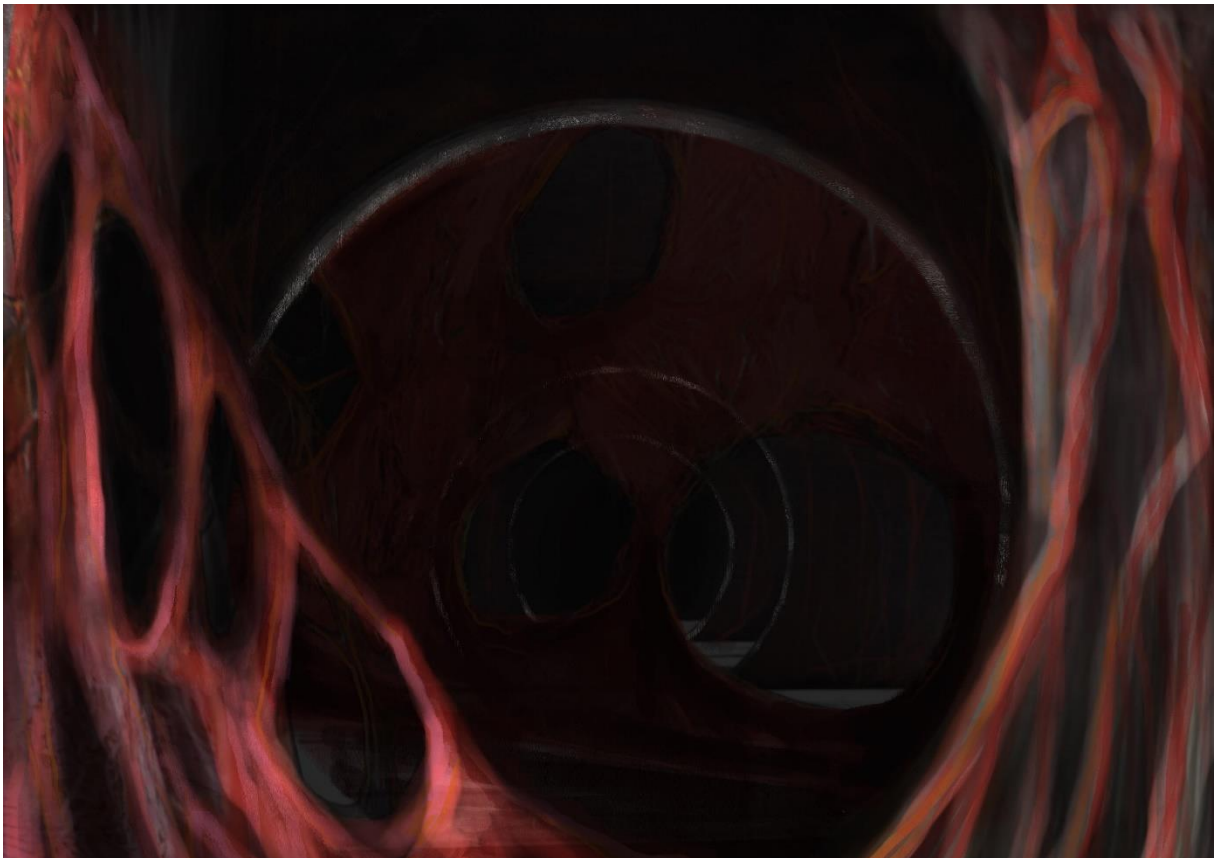
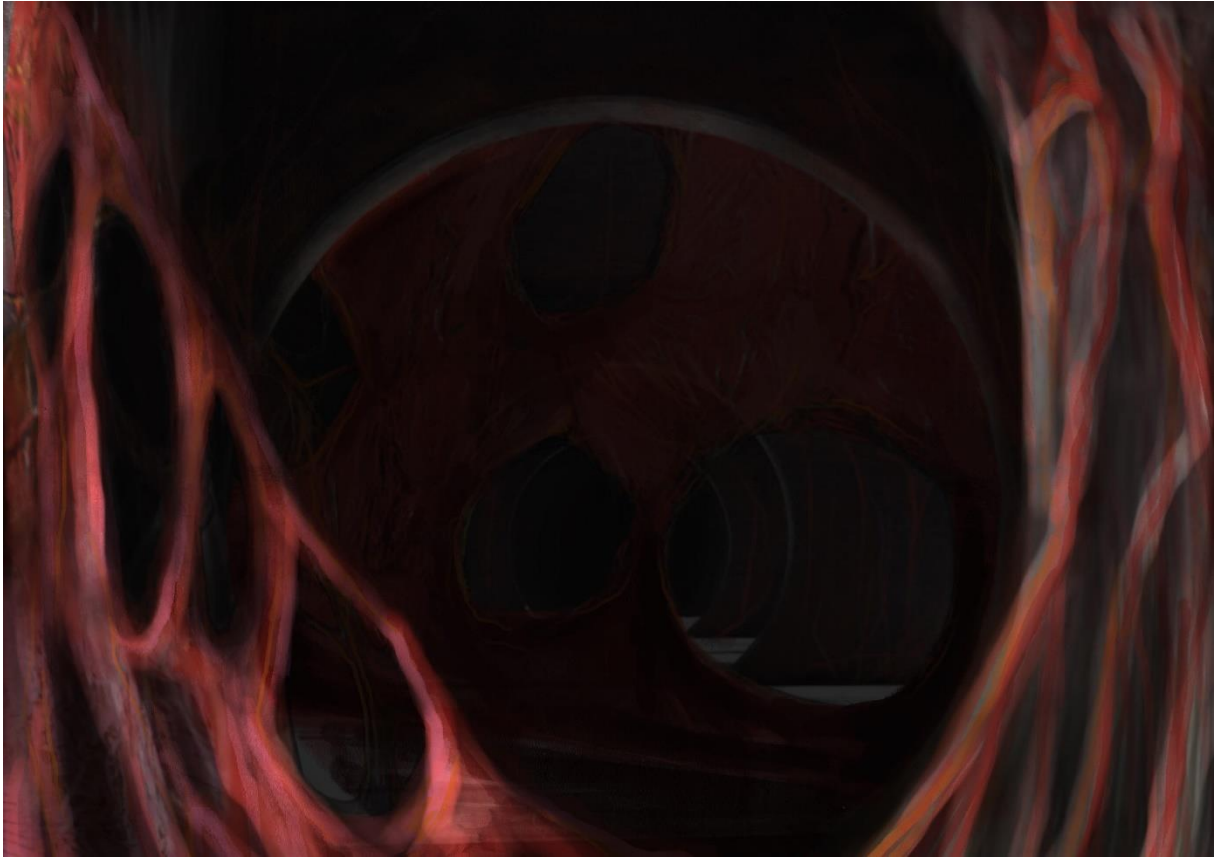
- De hát mi is a tenger, ha nem cseppek sokasága?!

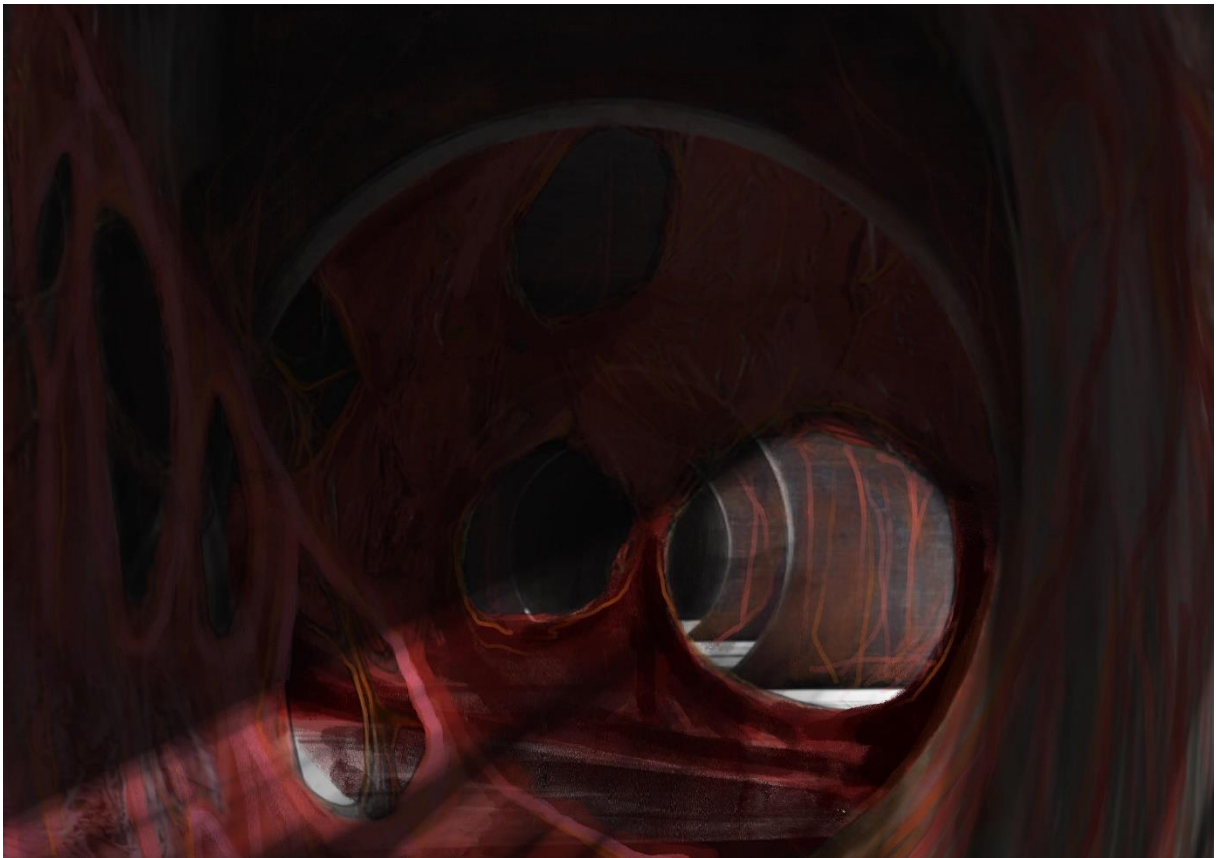
- Felhőatlasz¹⁶

¹⁶ <https://www.citatum.hu/szerzo/Felhoatlasz?r=6>

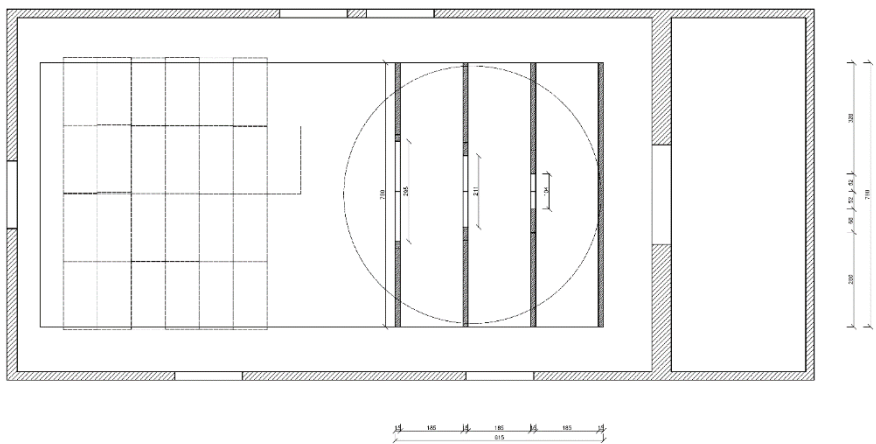
10 DÍSZLETTERV VÁZLATOK

Alaprajz

1. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.
2. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.
3. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.
4. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.
5. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.
6. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.
7. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.
8. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.
9. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.
10. Alaprajz (1:100) - 2024.01.15.

11 JELMEZTERV VÁZLATOK

UBU PAPA

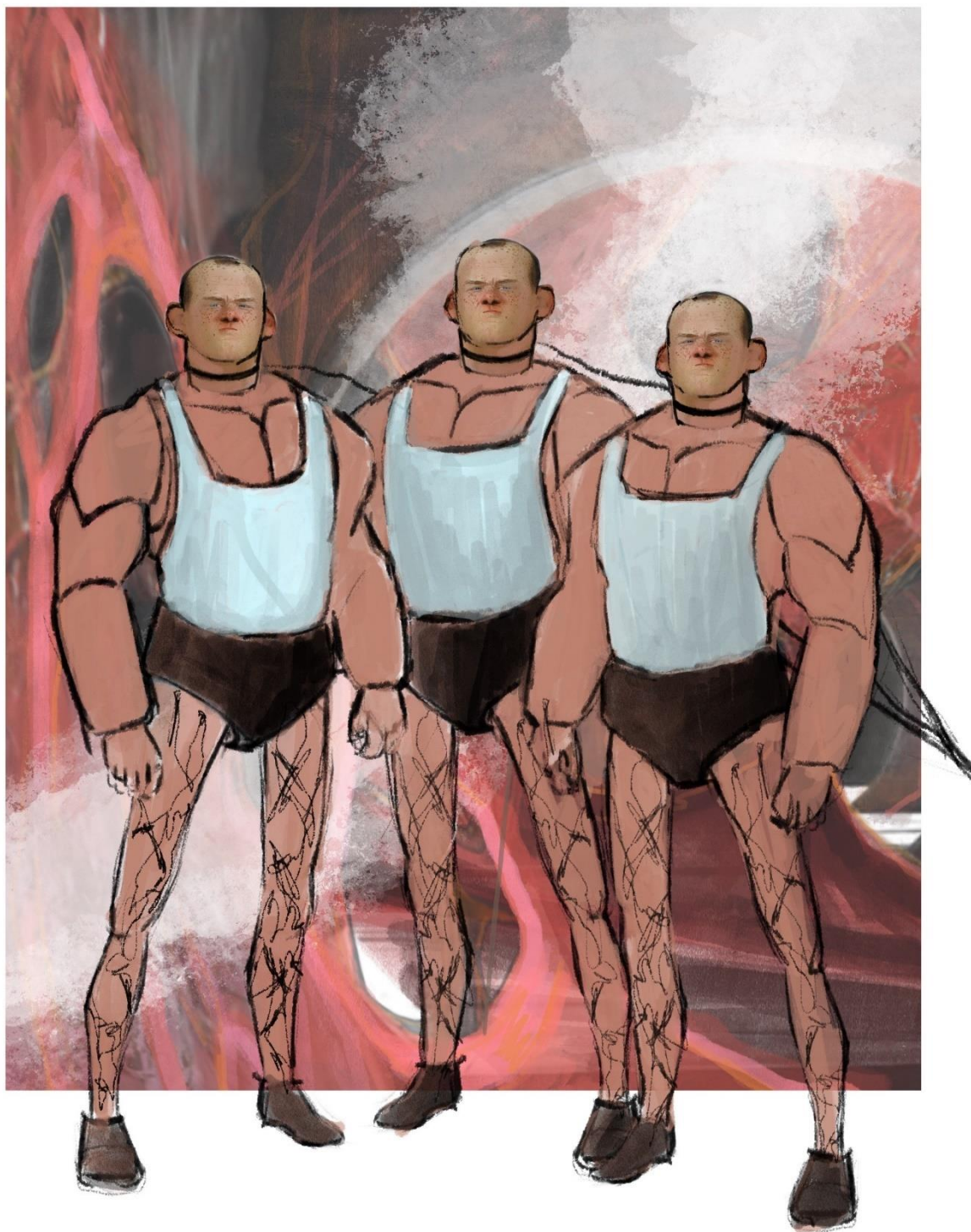
UBU PAPA

ÜBÜ MAMA TÖSTEREI

VENCEL KIRÁLY

VENDEL KIRÁLY TÖSTÉREI

POSLŌMĀNĀ KAPITĀNĀ

HIVATALNOK

TANÁCSOS

SEREG

NĚP

12 IRODALOM JEGYZÉK

- Esslin Martin (1918): Az abszurd dráma elmélete, fordította: Sz. Szántó Judit, Színhát Tudományi Intézet, Budapest, 1967. 183. p. (Korszerű színház: a Magyar Színház művészeti Szövetség kiskönyvtára; 94)
- Literatura A magyar tudományos akadémia irodalomtudományi intézetének folyóirata, Budapest
- Főszerkesztő: Bodnár György
- Esslin Martin (1918): Az abszurd dráma elmélete, fordította: Sz. Szántó Judit, Színhát Tudományi Intézet, Budapest, 1967. 183. p. (Korszerű színház: a Magyar Színház művészeti Szövetség kiskönyvtára; 94) 112. p.
- Nagy világ - Világ irodalmi folyóirat, Budapest 1973. XVIII. Évfolyam 7. szám 1973. július
- Esslin Martin (1918): Az abszurd dráma elmélete, fordította: Sz. Szántó Judit, Színhát Tudományi Intézet, Budapest, 1967. 183. p. (Korszerű színház: a Magyar Színház művészeti Szövetség kiskönyvtára; 94)
- Szerk.: Király István, Szerdahelyi István, Juhász Ildikó, Bárány Lászlóné: Világirodalmi Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970 - 1996., 572. p.
- Literatura A magyar tudományos akadémia irodalomtudományi intézetének folyóirata, Budapest
- Főszerkesztő: Bodnár György
- Szerk.: Király István, Szerdahelyi István, Juhász Ildikó, Bárány Lászlóné: Világirodalmi Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970 - 1996., 572. p.
- Peter Simhandl: Színháztörténet, Budapest, Helikon, 1998.
- Esslin Martin (1918): Az abszurd dráma elmélete, fordította: Sz. Szántó Judit, Színhát Tudományi Intézet, Budapest, 1967. 183. p. (Korszerű színház: a Magyar Színház művészeti Szövetség kiskönyvtára; 94) 112. p.
- Alfred Jarry: Az Übük, Orpheusz Könyvek, Fekete sas kiadó 38. p.
- Alfred Jarry: Az Übük, Orpheusz Könyvek, Fekete sas kiadó 41. p.
- Alfred Jarry: Az Übük, Orpheusz Könyvek, Fekete sas kiadó 40. p.
- Mihályi Gábor: Végjáték - A nyugat európai és amerikai dráma huszonöt éve /1945-1970/, Gondolat Kiadó, Budapest, 1971, 281- 289. p.
- Alfred Jarry: Az Übük, Orpheusz Könyvek, Fekete sas kiadó 16. p.
- Peter Brook: Az üres tér, Európa Kiadó, Budapest, 1973. 80. p.

13 INTERNETES JEGYZÉK

- URL.: <https://artsandculture.google.com/entity/m0tth?hl=hu>
- URL.: <https://www.britannica.com/biography/Alfred-Jarry>
- URL.: <https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%96szt%C3%B6n>
- URL.: <https://palhegyiferenc.wordpress.com/2011/03/19/honnan-ered-az-etikank/>
- URL.: <https://levitania.hu/agresszio/>
- URL.: <https://www.amnesty.hu/iskolaorseg-a-kontroll-hatalom/>

URL.: <https://mipszi.hu/cikk/121213-hatalomvagy>

URL.: <https://ujegyenloseg.hu/az-egyeni-szenvedest-a-tarsadalom-hozza-letre/>

URL.: <http://mandalaportal.hu/mandala/maszk.htm>

14 KÉPJEGYZÉK

1. kép URL: <https://www.flickr.com/photos/34757743@N08/4340716740>
2. kép URL: <https://hu.pinterest.com/pin/162762974021903140/>
3. kép URL: https://7ora7.hu/2014/10/03/ubu_kiraly_a_figuraban
4. kép URL: <http://kepiras.com/2020/03/kovats-albert-ubu-mmxx/>
5. kép URL: <https://librarius.hu/2014/07/11/ubu-kiraly-szentendre-jarry/>
6. kép URL:
https://hu.wikipedia.org/wiki/Alfred_Jarry?fbclid=IwAR3zZUVc1qbDarAUVTKIzLKgY-GA5vQ__1hDEY5AQoNXCcZVwZG49kVChKU
7. kép URL:
https://hu.pinterest.com/pin/421790321359174816/?fbclid=IwAR2l8zxgO3PEvRPuRYAQBgBUwutTrdqlOTI0e7ehQrOs1qbM_esT7i8yrNs
8. kép URL:
<https://hu.pinterest.com/pin/421790321359174882/?fbclid=IwAR3oXCZ0qpIGj8Q26ErowEfY4cvKnuYHWRS2xfDEQcpIW3H35XqH49GKMtA>
9. kép URL:
<https://hu.pinterest.com/pin/421790321359441990/?fbclid=IwAR3ycNma3HLXwBVFrVFC3eJCGqGDt8PaQLEJk-yqk2VYoiufPXQr6NSxtPw>
10. kép URL:
<https://hu.pinterest.com/pin/421790321359174985/?fbclid=IwAR0YPcsut9aINI7cYfSbGXiPBjQEKicZcA4eSZgeQulZeS1KewqWxambrwA>
11. kép URL:
https://hu.pinterest.com/pin/421790321359317788/?fbclid=IwAR0N03_16iQYQRlyWQ6s1HZRgvXfCSEzlwBITVD-nyGVFLQvvyLPPcOyIwI
12. kép URL:
https://hu.pinterest.com/pin/421790321359174979/?fbclid=IwAR1iANrEg5pM_3Z28HVo hDruUm0LkVT2HD7149TUSSLaVJvdKbn_am1DtoI
13. kép URL: https://hu.pinterest.com/pin/421790321359073278/?fbclid=IwAR2-Y7u-B8fNwswkjAO1Z8_axI4NrO8gq4qq5vnjZFkSYwKbHgsgbP-EI_A
14. kép URL:
https://hu.pinterest.com/pin/421790321359082090/?fbclid=IwAR3jYOejg_OMRvhxEGFZaXO4Id82Rc7IUCZKfi7VcDFKpRI7u6p4pzuoU0g
15. kép URL:
<https://hu.pinterest.com/pin/421790321359073173/?fbclid=IwAR3FChBkX5M6a-TxKW25EVhNCFIIgUQn8I4DS77uaz1BNyTMuQJahs1yjBU>
16. kép URL:
https://hu.pinterest.com/pin/421790321359464156/?fbclid=IwAR39GZg9djhs_-vbyMeFuRI503mX0rYOqAMC5CvhsRvmhLpp5tJ8nGdl4xk

2. sz. melléklet. Konzulensi nyilatkozat

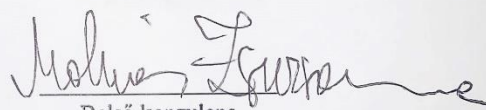
NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védelemre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár év 2023 hó 05 nap

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!

2. sz. melléklet. Konzulensi *nyilatkozat*

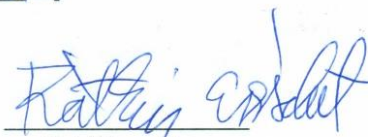
NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: FILISCSABA év 2023 MÁJUS hó 5 nap

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!